

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 7. Fylke: Østfold.
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Rakkestad.
 Emne: Skav. Bygdelag:
 Oppskr. av: J.H.Olsen-Smedal, Gard:
 (adresse): Rakkestad. G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. De vanlige fellesnavn for de ymse slag for, utenom høyet er hjelpefór eller raskefór.
2. Noe fellesnavn for skav,beit og brom er ikke brukt.
3. Gjerningsordet skava bøyes slik: notid skaver, fortid skov, partisipp skové.
4. I eldre tider hendte det nok at en maatte ty til skav naar høyet og halmen utpaa ettervinteren tok slutt. Paa mange gaarder ble det ofte regnet som et regulært forslag, og ikke bare som et hjelpefór i daarlige aar.

I det siste hundreaaret er skav gaatt mer og mer av bruk, saa nu hører det visst fortiden til. Ja, kanskje ikke helt, for siste vinteren var det nok enkelte som maatte ty til skavet og bjørkeriset for aa livberge krøttera sine. Men det var jo ogsaa et særskilt daarlig fóraar i fjor paa disse kanter av landet.

5. Det vanlige treslaget som ble brukt, var rogn, men især osp. Lind og alm var det lite av her i bygda, saa disse treslaga spilte ikke noen rolle. Skav av bartrær ble ikke brukt-saa vidt en vet. Rogneskav ble holdt for aa være den gjeveste, men ospeskav ble

nok mest brukt. Osp var det gjerne rikelig med paa de fleste gaardene, mens det var mer sparsomt med rogn.

6. Ordet skav brukt om et særskilt treslag kjennes ikke her.

7. Det finnes ikke noe rim her i bygda som forteller om verdien av de ymse treslag naar de ble nytta til skav.

8. Skav ble især brukt som fôr til ku og sau, men ogsaa til geit i den tida geiteholdet var av noen betydning i bygda. Inntil for omtrent 250 aar sida var geiteholdet betydelig paa mange gaarder.

Skavet ble vel helst brukt utpaa ettervinteren-i vaarknipa, men i daarlige foraar ogsaa ellers. Det ble gjerne blandet sammen med høy eller halm, hvis det i det hele tatt var noe igjen av disse fôrsortene. Det hendte nok ofte at krøttera maatte ta skavet uten noen slags iblanding.

Oreskav ble visst aldri brukt til fôr, saa vidt en vet.

9. Det er blitt hevdet med eller uten grunn at kyrne mjølka mer og at mjølka ble fetere naar de fikk skav. At ospeskav, som mest ble brukt her i bygda, ga mjølka en besk smak, mente mange aa ha erfaring for.

10. For det meste ble det skavd og lauvet samtidig. Det var gjerne rikelig med osp like i nærheten av gaarden, og arbeidet ble som regel utført paa stedet. Først ble de største grenene hogd av treet, og saa ble lauvet og barken tatt av dem. Aa felle treet var ikke vanlig, for det var jo den tynne barken paa grenene som helst ble brukt til fôr.

Hvis det var altfor rikelig med smaaosp, saa en uttynning var nødvendig, ble gjerne treet hogd av ved rota.

Tanglet, som det avhogde ospegrenene kalles her, ble nytta til brensel. Den vanlige furu-, gran- og bjørkeved ble aldri skavd eller barket.

11. I motsetning til lauv har skav ikke spilt noen stor rolle som før her i bygda, og derfor har ikke folk følt noen trang til aa ha noe særskilt navn paa arbeidet med aa hente skavved, og som før nevnt, foregikk baade lauving og skaving for det meste i skogen.

12. Noe særskilt navn paa den veden som skulle skaves, er ikke brukt. Det maatte da være skavved.

13. Gjerningsordet marka er ukjent her i bygda.

14. Da skaving og lauving ofte ble utført samtidig, var august maaned den høveligste tiden, for lauvet maatte jo tørke før det kunne bringes under tak. Men i daarlige fóraar hendte det nok ofte at folk maatte skave utpaa ettervinteren ogsaa.

At slikt arbeid var noe særskilt surt og hardt arbeid, har visst folk ikke hatt noen følelse av. Den overtroiske skikken at karfolka skulle til skogs og hente skav paa fastende hjerte langfredag, er ukjent her.

15. Som før nevnt, foregikk skavinga for det meste i skogen, men ellers paa tunet eller i vedskjulet.

16. Til aa skave med ble brukt skavkniv eller vanlig tollekniv. Skavkniven kunne være laget spesielt til dette arbeid, men det vanlige var at

4

den ble laget av en utslitt ljaa, kortet av til passende lengde. Den ene enden ble hamret ut til en tang og forsynt med et handtak av tre. Skulle kniven brukes til aa skave eller barke grovere trevirke, hadde den oftest handtak i begge ender. Det hendte nok at en hjalp seg med en fille viklet om enden eller endene.

Tynsleljaaen har visstnok ikke vært i bruk her i bygda, iallfall har en ikke noen tradisjon om den.

17. En gikk frem paa ulike vis naar en skavde til krøttera og naar skavde eller barket trevirke, f. eks. gjerdefang eller hesjematerialer. Da var det vanlig aa legge den ene enden av stokken eller raien opp i en krakk, dannet av to staker som kryssvis var drevet ned i jorden. I krysset var stakene bundet sammen med en vidje. En vanlig sagekrakk kunne ogsaa brukes.

18. Skavinga foregikk som regel ute i det frie. Skavhæl er en ukjent innretning her i bygda.

19. En kunne sitte eller staa nar en skavde, -alt ettersom det høvde seg. En holdt kniven med den ene handa og grenen eller raien med den andre, og saa ble kniven ført frem og tilbake-ikke trevirket.

20. Den veden som en skaver, kalles skavved, hvis det i det hele tatt brukes noe særskilt navn.

21. Barken kalles skav. Noe særskilt navn paa barkbitene kjennes ikke.

22. Det vanlige har vært aa skave grener og stammer av smatrær til krøtterfor.

23. Grenene og smaatrærne som er skavd, kalles ospetangel. En kubb er del av en stokk som er delt opp i passende ovnsvedlengder (ca. 30 cm.). I den senere tid lages lengre kubber til industribruk.

24. Skavet skulle helst være tynt og fint. Paa grenene og smaastammene ble det skavd inn til veden, mens det paa tykkere stammer ble skavd bare det ytterste laget av barken.

Det var nok med skavearbeidet som med annet arbeid at det var somme som var flinkere enn andre. At kyrne gjorde forskjell paa skav, er rimelig.

25. Den avskavde veden ble brukt til vanlig brensen.

26. Da det for ca. 100 aar siden ble vanlig aa dyrke kunsteng her i bygda, ble det ikke saa nødvendig lenger med innsamling av for i skog og utmark. Nu er det ikke noen som nytter skav til for. At det var noen faa som brukte litt i det daarlige foraaret 1947-1948, var en ren unntagelse.